

הבריתות – תחילתן שלום סופן מלחמה

הרב יהודה קרויזר
מצפה יריחו

בבואנו לבחון את יחסנו לעמים קרובים ורחוקים, רואים אנו את החשש ואת הסכנה הבאים לידי בטוי בתורה האומרת:
"למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם אשר עשו לאלהיהם וחסאתם לה' אלקיכם" (דברים כ' י"ח). הלומד ממעשי העמים לא רק שמזיק לעצמו, אלא מזיק לכלל העם, ומערער את עצם קיומו של העם בארץ ישראל. כך הם דברי התורה בפרשת "אחרי מות" (י"ח כ"ד): "אל תטמאו בכל אלה, כי בכל אלה נטמאו הגויים אשר אני משלח מפניכם ותטמא הארץ ואפקוד עוונה עליה ותקיא הארץ את יושביה... ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם".

הקריאה לשלום ומטרתה

על רקעו של החשש שמא נלמד ממעשי הגויים, מובנת לנו פרשת הקריאה לשלום בעת המלחמה, וכן תנאי השלום:
נאמר בספר דברים (פרק כ', י'): "כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום. והיה אם שלום תענך ופתחה לך, והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך... כן תעשה לכל הערים הרחוקות ממך מאוד אשר לא מערי הגוים האלה הנה".
הדבר מובא להלכה בדברי הרמב"ם בהלכות מלכים, (פרק ו' הלכה א'):
"אין עושים מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום, אחד מלחמת רשות ואחד מלחמת מצוה, שנאמר: "וקראת אליה לשלום".
מה הם תנאי השלום?

אומה הרוצה בשלום חייבת לקבל עליה מספר תנאים וחובות כדברי הרמב"ם שם: "אם השלימו וקבלו עליהם שבע מצוות שנצטוו בני נח עליהם אין הורגים מהן נשמה, והרי הן למס, שנאמר: "היו לך למס ועבדוך" (דברים כ', י"א).
ומפרש הרמב"ם מהי ה"עבדות" ומהו ה"מס".
"העבדות – שיקבלו, הוא שיהיו נבזים ושפלים למטה ולא ירימו ראש בבני ישראל, אלא יהיו כבושים תחת ידם. ולא יתמנו על ישראל לשום דבר שבעולם. והמס – שיקבלו שיהיו מוכנים לעבודת המלך בגופם וממונם".

קבלת שלשת התנאים – מס, עבדות ושבע מצוות – מחייבת, וכדברי הרמב"ם שם:
"קיבלו עליהם המס ולא קבלו העבדות או שקבלו העבדות ולא קבלו המס, אין שומעים להם, עד

שיקבלו שניהם. ואם לא השלימו או שהשלימו ולא קבלו שבע מצוות בני נח – עושים עמהם מלחמה".

הברית עם הגבעונים מהותה ותוצאותיה

הגנו מוצאים כי בדרך זו נהג יהושע בכניסתו לארץ, כדבר הגמרא בירושלמי (מסכת, שביעית פרק ו'), וכך מובא ברמב"ם שם הלכה ה':

"שלשה כתבים שלח יהושע עד שלא נכנס לארץ. הראשון שלח להם: מי שרוצה לברוח – יברח. וחזר ושלח: מי שרוצה להשלים – ישלים, וחזר ושלח: מי שרוצה לעשות מלחמה – יעשה. גרגשי ברח והאמין לו לקב"ה, והלך לו לאפריקי. גבעונים השלימו. שלשים ואחד מלכים – עשו מלחמה ונפלו".

דעתו של הרמב"ן בפירושו לספר דברים כדעת הרמב"ם, היינו שבין ב"מלחמת מצוה" ובין ב"מלחמת רשות" קיימת חובה לקריאה לשלום. עם זאת דעתו היא, שבקריאת שלום לעמים רחוקים קיימים שני התנאים הנ"ל: מס ושעבוד, ואילו בעמים קרובים קיימת נוסף לכך קבלת שבע מצוות בני נח.

דעתו של רש"י בפירושו לדברים (כ' י') היא, שקריאה לשלום, היא רק במלחמת רשות כלומר בעמים רחוקים, אבל במלחמת מצוה אין קריאה לשלום כלל. כך גם כותב רש"י בפירושו למסכת סוטה דף ל"ה: שהקריאה לשלום וקיום שבע מצוות נאמרו רק לעמים רחוקים, ובלשוננו: "אבל [ל]אותם היושבים חוצה לה: 'אם אתם חוזרים בתשובה נקבל אתכם', ושבתוכה – אין מקבלים שמחמת יראה עושים".

לפי דברי הרמב"ם והרמב"ן, שגם ליושבי הארץ יש דין של קריאה לשלום מתעוררת שאלה: מדוע אפוא צריכים היו הגבעונים (יהושע ט') לנהוג בעורמה, ולספר שהם באו מארץ רחוקה, והרי הם קבלו את אגרת השלום של יהושע?

ברמב"ן (דברים כ' י"א) הובאו תירוצים אחדים:

א. מעשה הגבעונים היה לפני שקיבלו את אגרת השלום.

ב. בתחילה לא רצו להענות לאגרת השלום ואחר כך התחרטו.

ג. רצו להרוויח שלא יהיו כעבדים אלא כבני ברית. והנה, למרות כריתת הברית, קילל אותם יהושע: "ארורים אתם!" ונעשה להם הדין הראוי להם, מס ושעבוד, שיהיו חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח ה'.

ר' אליהו מזרחי בפירושו, לפרשת חוקת, מקשה: איך הותר ליהושע לשעבד את הגבעונים ולעשותם לחוטבי עצים ושואבי מים, היינו מס ושעבוד, והרי נשבעו להם כל נשיאי העדה וכרתו עמם ברית שלום? ותירץ בעל ה"נימוקי שמואל", שאחרי שהתברר, שהשבועה היתה בטעות – השבועה בטלה, כי בנדדים ובשבועות, אפילו נודר ונשבע לחברו, כלל הוא: "אזלינן בתר אומדנא דמוכח", כלומר הולכים אחרי אומדן דעתו של הנשבע, וכאן הן נתברר שלגבעונים ניתנה שבועת טעות. וכן ברמב"ם שם: "והואיל ובטעות נשבעו להם, בדין הוא שיהרגו על שהטעום – לולי חילול ה'".

הטלת המס והעבדות על הגבעונים היו לדורות, כדברי ה"ילקוט שמעוני" בספר שופטים – "ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח ה'". משה גזר עליהם לאותו דור, דכתיב "מחוטב עציף עד שואב מימיק"; ובא יהושע וגזר עליהם בזמן שבית המקדש היה קיים; ובא דוד וגזר עליהם גם בזמן שאין בית המקדש קיים, דכתיב: "ויקרא המלך אל הגבעונים, והגבעונים לא מבני ישראל המה".

ברית אברהם ואבימלך ולקחיה

על ברית מימי האבות קוראים או בספר בראשית (כ"א, כ"ב-ל"א), שם נאמר: "ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך ויכרתו שניהם ברית".

ב'סדר אליהו רבא' פרק ז' נאמר: "ישמור אדם בלבו שלא יעשה שותפות עם גוי, ולא יכרות עמו ברית, שכן מצינו באברהם אבינו שעשה שותפות, וסוף דברים שעשו עמו ברית, שנאמר: "ויקח אברהם צאן ובקר... ויכרתו שניהם ברית".

על אותן שבע כבשות שנתן אברהם לאבימלך נאמר ב"בראשית רבה" נ"ד: "אמר לו הקב"ה: אתה נתת שבע כבשות בלי רצוני – חייך שאני משהה בשמחת בניך שבע דורות; וכן הורגים מבניך שבעה צדיקים, ואלו הן: שמשון, חופני ופנחס, שאול ושלשת בניו; וכן מחריבים מבניך שבע משכנות: אהל מועד וגילגל, נוב וגבעון, ושלה, ובית עולמים. אתה נתתה לו שבע כבשות, – ארוני עושה שבעה חודשים בשדה פלשתים".

הרשב"ם בפירושו לספר בראשית כ"ב מוסיף ממדרש שמואל: "אמר לו הקב"ה: אתה נתת לו שבע כבשות, חייך, שבניו עושים שבע מלחמות עם בניך ונוצחים אותם".

ב"מדרש הגדול", אחרי שהביא את המאמר מ"בראשית רבה" מסיים: "מכאן שכל הנותן מתנת חנם לגוי נענש". חז"ל באים אפוא ללמדנו, ששלום עם נכרים, או ברית ושותפות עמם סופם מלחמה.

התנגדות התורה לבריתות – שמירת סגולת ישראל

בפתיחה לנסיון העקדה נאמר: "ויהי אחר הדברים האלה והאלקים ניסה את אברהם" ... (בר' כ"ב, א'). על כך מופיע ב'סדר אליהו רבא' פרק ז', שכוונת המילים "אחר הדברים האלה" מרמזת לברית שכרת אברהם עם אבימלך: "וכשכרת עמו ברית, נתקבצו מלאכי השרת לפני הקב"ה ואמרו: למה יכרות אברהם ברית עם עכו"ם, אדם שבחרת משבעים אומות ולשונות? ... מכאן אמרו: אין לך אומה בעולם שאינה משעבדת ומענים את ישראל, [ואף] יותר מכמה מאות שנה [וזאת למה?]. אלא בשביל שכרת אברהם ברית עם עכו"ם. מכאן אמרו: כל העושה שותפות דברים עם עכו"ם, לסוף הוא כורת עמו ברית, ואם תלמיד חכם הוא לא די שכורת עמו ברית, אלא מזלזל הוא את תורתו, ומחלל שמו של אביו, ומבזבז את ממונו, ומאלמן את אשתו, ואינו ממלא את ימיו, ומוסר את בניו לחרב, ומגלה אותם מארצם, ושוכרן לעבודת אלילים, וקושר שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף הדורות".

התנגדותם של הנביאים וחז"ל לברית עם עכו"ם נובעת ממעמדו המיוחד של עם ישראל. לפני מתן תורה נאמר לישראל (שמות י"ט ה'): "והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".

כותב על כך הפרשן ספורנו שם: "אף על פי שכל המין האנושי יקר אצלי מכל הנמצאים השפלים, כי הוא לבדו המכוון בהם, כאמרם ז"ל (אבות פרק ג' משנה י"ד): "חביב אדם שנברא בצלם", מכל מקום אתם תהיו לי סגולה מכולם.

ובדומה לכך אמר ר' עקיבא: – "חביב אדם שנברא בצלם", אבל למעלה מזה "חביבין ישראל שנקראו בניים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בניים למקום שנאמר (דברים יד, א): "בניים אתם לה' אלקיכם".

רק מתוך הכרת יחודנו וסגולתנו, נגיע ליעודי הנביא יחזקאל (ל"ד כ"ח): "ולא יהיו עוד בן לגוים, וחית הארץ לא תאכלם, וישבו לבטח ואין מחריד".

אל יעלה על לב קביו המשיח יבטל דבר מבריתו של עולם או יתה שם הרוש הנישן ברושית אלא עולם בבריתו נודע וזה שכל בדיעה ורז זמנ עם כבש חלילה בו דואי הפסקין אלא שכל בבריתו חזר שרדג ונתן בר קדואל ותניו בדי ונלאכי שהיה נבואי וכל המאמין מה שנגיש טוח רזי הוא מופר בדברי הכתי ונבנות הנביאים וגם יז ראה ברורה כוכת סגונם טאם רפסקים כפאנטם טאם דבילי כמ שכפנס שיחז ישראל נגבים עם רשעי אבות העולם זה אינו אמת שהרי כחוב אחיזן ועמו כבתף גלגלים יכחו בני קדם ונזאם האבר שיד ישראל תקפה על אביו אם כן היה לו למר ונברא הבש על האב ועיקר כה לו להאכיר תער קטן נודג כם ואם כא למד שלא יתקו הנער קל וחומר הוא בין שאין מדיקן את הכבש כל שכן לאדם ועוד וכאי קאבר ושעשע יתק על דוד פתן ועור דמסמע שכא לבשר הגביא שיחז דברים שכימם בבדך המשיח כה שלא היה כימי טום כלך לענין כלל נבר היה כימי שלטת דכתיב יחזה ישראל רכים כידל ונ' ומה שהביא ראיה כדברי שכוואל דאמר אין בין הגולם הזה לימי רגשיה אלא טעבוד מליכות בלבד אינו ראיה כלל כי דברי שמיאל אינו כי אם לענין עמית ועשירית כמו שזכרנו בסוף דבריה וקאמר אבל עניי ישראל זה עתה קאמר שכוואל אין מעלה יותר לישראל כיכות המשיח יותר כבעולם הזה אלא שעבוד מליכות ואחזה כשורה ורז זמנ עם כבש ורזי הוא נב לאומת ובל לא לאוכה כלל לעשה דברים אחרים חלילה אל ודיב כעל הספר לכתוב זה כי בעגה מקומית אמר כספר דבר זה הלכה למשהוים אנד קבלה רב כפי רב עד מסת רבינו אלא אחרים כהכחזו בשמו וכן כל מדעא כדברים האלה הנהובים בענין דבישיח משלים הם וכימי המשיח יודע כי הפסקין כפאנטן כטל ומה ענין רמז בזה אמת חכמים אין בין העולם הזה ליכות דבישיח אלא טעבוד מליכות בלבד יראה בפאנטן של דברי הגביאים שבהחלת ימות המשיח תהיה בלחכות נגונ ושקדם נגלחכות נגונ יעמד נשיא לישראל ולהבין לכם שנאמר הנה אנבי שולחכם את אליהו הנביא ולא בא לטבא הטור ולטרד הטבא ולא לפאלי אנשים שהם בחק כשרות ולא להבשר אותם שהחוקו פאלי אלא לשים שלום בעולם שגוהיב לב אבות על בניו וכן יש כן חכמים טאמיים שקדם כיות הכרך המשיח יבא אליהו וכל אל הדברים וכהנצא בהם לא ידע אדם היאך יהי. עוד שיחז שדברים כדורים הם אצל רבניאיים וגם החכמים אין הם קבלת בדברים אלא לפי הרע הפסקים ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו תל כל פעם אין סידורין המוח אילו תל דקדוקים עיקר ולי יתעסק אדם בדברי הגות ולא ארך בדברי כדרשת האחרים בענינם אילו וכדמא בהם ולא ישמע עיקר שאינם מביאים לא לירי אהבה ולא לירי דאח והן לא יחשב הקיצים אצרי חכמים תפוח רוחם של מחשבי קיצים אלא יחכה ואמין בכלל בנו שבארנו כימי הדי המשיח כשתחיישב בלכותו ותקבעו אלו כל ישראל יתייחדו בולם על פני ברוח הקדש שתגישו עליו שכל רישב כערף וכטורר ובני לוי מטורר תחלה ואמר זה כידים בהן תה כידים לוי ודוחה את שאיני כידים לישראל שבוואבר דהרשעה להם אשר לא יאכלו בקרש הקדשים עד עמד הנהן לאורים וחכמים הגה יכונה שדה הקדש בולם שתיחיים המיחזקים וכדדעין חכמים ואלט כה מדינת ישראל אלא לשכמים שכוודע טוח מביט פלניו חוה מביט פלניו אבל אינו אובר על זה סמור וזה עכד שהדין הוא שמשפחה שנמטעו נאבעה לאמתאוו הנביאים והחכמים ימת רבשיח לא כדי שיאילו על אומת העולם ולא כדי שירדו בעינם ולא כדי שינשאו אותם העמים ולא כדי לאכול ולשמת אלא כדי

שיחז פניו לתלמוד תורה ולא ידעו נגיש ובבטל להם כדי שיחז לדי חקלים הוא כמו שבארנו בהלכות חטובה וכאוח חסון לא ידעו שם רעב ולא בלחמה ולא לקבוצה וחחרות שחטובה תורה מסופעת הרבה וכלל בעדנים וכל כמנזק כקטר ולא יהיה כל העולם אלא לדעת את הצלבר ולפטרך יוד ישראל חכמי וחלים יהיו הרברים סמויין חקמקס גלים לכל וישינו דעת כודאם כפי כח האדם כי בלאק דיעה אתה כביים לים כביים

ברך רחמנא דסייען

מנין פרקים של ספר זה אחר ושכנים פרקים	
הלכות סנהדרין	ששה ועשרים פרקים
הלכות עדות	שנים ועשרים פרקים
הלכות נדרים	שבעה פרקים
הלכות אבל	ארבעה עשר פרקים
הלכות מלכים	שנים עשר פרקים
הכל בלאכת המיכוני	ברך אל קומי

ואל המפרים של ספר זה

א	ספר מדע הלכותיו	חמשה ששה וארבעים פרקים
ב	ספר אהבה הלכותו	ששה טבעה וארבעי פרקים
ג	ספר זמנים הלכותיו	שבעה וחמשים פרקים
ד	ספר בשים הלכותיו	חמשה שלשה וחמשים פרקים
ה	ספר קדושת הלכותיו	שלוש טישה וחמשים פרקים
ו	ספר הפליאה הלכותיו	ארבע חמשה וארבעי פרקים
ז	ספר זעים הלכותיו	שבעה חמשה ושכנים פרקים
ח	ספר עבודה הלכותיו	חמשה ששה ושכנים פרקים
ט	ספר קדושת הלכותיו	ששה חמשה וארבעים פרקים
י	ספר טהרה הלכותיו	שבעה טאה ורזי ארבעי פרקים
יא	ספר נזיקין הלכותיו	חמשה ושנים טשים פרקים
יב	ספר קצין הלכותיו	חמשה חמשה ושכנים פרקים
יג	ספר משפטים הלכותיו	חמשה חמשה ושכנים פרקים
יד	ספר שופטים הלכותיו	חמשה אחר ושכנים פרקים

ספר הלכותו שלשה ושכנים והפרקים חתקפא וצין להם העכתי עם הסיכון שבינאוי לפרקי סדר המטנה להניב לכל אומתו בחל בשנה לחיל מטנה וצין בישיני חכמה וזה אבונת עתיד חקן אודי יפץ השלישי ספר דבפרים והראשונים סכום הסדרים חקן ידועה אהבה וכן דגשי בקדושה הפליאת וועם תעבור קרבנות טהורים ונקן וקנין משפטי שופטים

וחסלים כל וחל אכח מלאכת ה' הוא היר דחוקה אשר עשה ביום לעיני ישראל ותהא חטלמחה בל רחמיסן טנת נר כיה הוהוה מה שוכעילט אשר גבורות לוככר דאיה חרות משפלת הידן דומס כלאגני ירה שבת התורה ללל נאט הגער הגזיה אליעזר ברבי שכוואל וצל